

MÜELLİFİ MEÇHUL BİR “SAD KELİME-i HZ. ALİ” RİSALESİ

İdris SÖYLEMEZ*

Makale Geliş:13.03.2018

Makale Kabul: 21.05.2018

ÖZET

Bilindiği üzere Türk-İslam Edebiyatı temelde Kur'an-ı Kerim olmak üzere hadis, fıkıh ve tefsir gibi İslam dini açısından mühim olan kaynaklar üzerine inşa edilmiştir. Bu açıdan, edebiyat tarihimizde başta tevhit, münacat, na'at, yüz hadis, şefaathname ve kırk hadis tercümeleri olmak üzere dinî edebiyat ürünleri önemli bir yer tutmaktadır. Hz. Peygamberle beraber onun dört halifesinin hayatları ve şahsiyetleri çerçevesinde başta methiye, hilye, menkıbe gibi edebî türlerin oluştuğunu görmek mümkündür. Bu türün en önemlilerinden biri de şüphesiz bu halifelere ait olan bir takım özlü sözlerin yani vecizelerin tercüme ve şerhinden meydana gelenlerdir. Bu çalışmamızda Hz. Alî'ye ait olduğu kabul edilen ve Cähiz (ö. 255/869) tarafından derlenmiş yüz vecizenin Türkçe manzum tercümesi konu edilecektir. Söz konusu çalışmamızda bu metin hakkında bilgiler verilmekte ve akabinde risalenin tenkitli metni sunulmaktadır. Eserin elde edilen yazma nüshasında mütercimnin adı, kimliği ve tercüme tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Elimizde bulunan nüshada Sad Kelime-i Hz. Alî'yi manzum olarak Türkçeye çeviren şair, eserinde mukaddime, sebab-i telif ve hatimeye yer verme ihtiyacı hissetmemiştir. Şair burada evvela Arapça vecizelere yer vermiş daha sonra onları kıta nazım şekliyle Farsça'ya, ardından aruz vezniyle Türkçe'ye aktarmıştır. Nüshanın dil hususiyetleri çevirinin 17. veya 18. yüzyıla ait olduğunu düşündürmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Kırk Hadis, Hz. Alî sad kelime, Vecize.*

ABSTRACT

As known, Turkish-Islamic Literature is built mainly on Quran and also such sources as hadith, fiqh and exegesis which are important regarding the religion of Islam. In this regard, religious literature works have a great place in the history of literature notably tawhid, munâdjât, naat, hundred hadiths, intercessions, forty hadiths. And it is possible to see the literature works such as praise, hilya and legends on the life and personality of Muhammad (pbuh) and his four khalifas. And one of these works is doubtless is the translation and the interpretation of dictums that belong to these khalifas. And this study is the poetic translation of text of the hundred dictums that are regarded to have belonged to St. Alî and composed by Cahiz (ö. 255/869). First of all, we give knowledge on this text, and subsequently

* Dr. İdris Söylemez, idrissoylemez@yahoo.com

we make a critical edition of the risalah. Unfortunately there is no information of the name-personality of the translator and the date of the translation. In this manuscript, the poet who translated the hundred dictums of St. Alî in a poetic way, didn't need to give place to an introduction, content and a conclusion part. The poet here primarily give place to Arabic dictums, and then translated them to Persian in a poetic way, and to Turkish in aruz prosody. The linguistic content of the manuscript make us think that the translation belong to 17th or 18 th century.

Anahtar Kelimeler: *Forty Hadith, Hz. Alî, Vecize. Hundred saying of Hz. Alî, aphorism.*

GİRİŞ

İslam dininin etki alanında kalan kişi ve toplum olarak önemli sosyal ve siyasi değişimler yaşamış olan milletlerden biri de Türklerdir. İslam'ın ortaya koymuş olduğu kural ve kaidelerle düzenlenen hayata kısa zaman diliminde adapte olmuş, bu ortaya konan kültürel değerlerle yeni bir hayat nizamı inşa etme yoluna gitmişlerdir. İslam dinini kabulden itibaren Türkler sosyal ve siyasal yaşantılarında vuku bulan değişimin aynısını kültürel alanda da uygulamaya koymuş ve söz konusu bu değişim Türklere ait edebiyatında bu yeni kurallar çerçevesinde dizaynını beraberinde getirmiştir. Bu oluşan yeni edebiyat havzası elbette İslam dininin referans kaynaklarından beslenip serpildiği kadar kendilerinden daha erken bir dönemde İslam dinini benimsemiş olan Arap ve Fars toplumlarınca oluşturulmuş edebiyattan da önemli izler taşımaktadır. İlk zamanlardan itibaren söz konusu bu iki havzanın edebi ve kültürel bütün değerlerini benimseyen Türkler bu edebi sahada vuku bulan bütün edebî değerleri önemsemiş hatta söz konusu bu değerleri taklit etme yoluna gitmişlerdir. Özellikle de coğrafi ve kültürel olarak kendilerine daha yakın olarak hissettikleri İran edebiyatına ait olan bütün edebî türleri kendi edebî sahalarında onuncu yüzyıldan itibaren kullanmışlardır.

Dinin toplum ve birey üzerindeki bu etkileyici yönü etrafında meydana gelen bu edebiyat dinin kural ve kaidelerinin tamamını benimsemiş ve bu etki sahası içerisinde Arap ve Fars edebiyat değerlerine uygun eserler vermeye başlamıştır. Bir taraftan önceki edebî anlayışını korumaya çalışan Türk şair ve müellifleri diğer yandan da bu yeni havza edebiyatına uyum sağlamaya çalışmışlardır. Biçimsel olarak yaşanan değişimlerle beraber edebiyatta asıl değişim muhtevada yaşanmıştır. Temel dini esasları benimseyen şairler böylece İslam dininin

etki sahasında yeni bir içerikle eserler vermeye başlamışlardır. Bu sebepten ötürü ortaya konan söz konusu eserlerin her biri içerik olarak iki temel esası önemser olmuştur. İlki Allah inancı ve onun etrafında gelişen türler hayatın en önemli gerçeği olarak karşımıza çıkan bu durum, bu sahada yazılan bütün edebi eserlerin manzum (divan, mesnevi) veya mensur eserlerin tamamında fazlasıyla karşılık bulmuştur. İnancın temel koşullarının konu edildiği tevhidler, bununla beraber yazılan her eser Allah'ın adıyla başlamış böylece Allah'ın güzel isimlerinin anlatıldığı esma-ı hüsnalar ortaya çıkmıştır. Kulun eksikliğini dile getirirken Allah'ın ne kadar yüce olduğunu anlatmak maksadıyla kaleme aldığı eserlere münacaat denir. İkinci ise İslam'ın temel inancını halka anlatmak maksadıyla tebliğ ve tebyin görevi ile gönderilen Hz. Peygamber etrafında vuku bulan hayatın ve ondan sadır olan sözlerin etrafında meydana gelen geniş müktesebatlı bir edebî gelenektir. Bu saiklerle oluştuğunu gördüğümüz bu ikinci kısım, İslâm dini ve Müslümanlar açısından *Kur'an-ı Kerimden sonra* en önemli kaynak olan Hz. Peygamberin sünneti ve hadisi üzerine inşa edilmiştir.¹ Öyle ki Hz. Peygamberden mervî müjdeye² nail olmak maksadıyla manzum veya mensur olarak yazılan kırk hadisler, aynı amaçla kaleme alınan yüz hadisler veya bin hadisler, onun o pak isimlerinin anlatıldığı esma-ı nebîler, Kur'an'da zikredildiği üzere peygamberlere ait mucizeler ve özelde Hz. Peygambere ait olan mucizelerin kaleme alındığı mucizetnameler, makam-ı mahmuda erişen ve kıyamet günü insanlara şefaatecek olan Hz. Peygamberin şefaatinin anlatıldığı şefaetnameler, doğumunun anlatıldığı mevlitnameler ve elbette onun hayatının anlatıldığı siyernameler bu vadede inşa edilen eserlerden bazılarıdır. Bununla beraber İslam'ın ilk döneminde Hz. Peygamberle beraber mücadele zemininde yer alan ve onunla beraber her türlü tehlikeye göğüs geren sahabesi ve özellikle dört halifesinin yaşamları ve sözleri etrafında bir edebiyatın meydana getirildiğini görmek de mümkündür. Özellikle bu sahabelerden divanı, vecizeleri, mektupları ve hutbeleri bütün Müslümanlarca kabul görmüş olan Hz. Ali'nin etrafında önemli bir edebi müktesebatın oluştuğunu görmek mümkündür. İslam'ın ilk yıl-

1 Agâh Sırrı Levend, "Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara 1972 s. 51-55/Abdülkadir Karahan, *İslâmî-Türk Edebiyatında Kırk Hadis Toplama Tercüme ve Şerhleri*, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1954, s. 470-73/İdris Söylemez, *Türk-İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler*, Cumhuriyet Üniversitesi SBE., (yayınlanmamış Doktora Tezi) Sivas 2017.s.1-3.

2 "Men hafîze 'alâ ümmeti erba'ine hadîşen min emri dñihâ be'aşehu'llâhu fi-zümreti'l-fukehâ'i ve'l-'ulemâ'i."Ümmetinden her kim dinin emirlerine dair kırk hadis ezberlerse Allahu Teala onu fakihler ve âlimler zümresi arasında haşreder; el-Aclûnî, *Kesfu'l-Hafâ*, Mektebetü't-Türâsu'l-İslamî, Halep, tarihiz., II, s. 340, hadis no: 2465.

larında yaşanan kırılmalar Hz. Alî'yi ve onun ahfatlarını İslam toplumu açısından daha da önemli kılmıştır. Hz. Peygamber'in amcasının oğlu ve aynı zamanda damadı olan Hz Alî, şüphesiz çocukluğundan itibaren Hz. Peygamberin yakınında olmuş hem ilmi hem de ahlaki eğitimini bizzat Hz. Peygamberden almıştır. Bu zaman diliminde onun övgüsüne fazlasıyla mazhar olmuştur. Öyle ki kaynaklar Hz. Peygamberin onunla ilgili şu rivayeti zikrederler: "Ben ilmin şehriyim, Alî ilmin kapısıdır."³ hadisinin neticesi olarak Hz Alî'ye ait olan hikmetli sözlerin Müslüman milletlerce büyük bir kıymeti haiz olduğu bilinmektedir. Özellikle Türklerin yaşadığı coğrafi bölgelerde bu sözlerin hem ulema ve udeba hem de halk nezdinde tasavvufun etkisiyle önemli bir etki sahası yarattığını görmekteyiz.

Biz şu makalemizde Hz. Alî'ye ait bir sad kelime'yi ele alıp inceleyeceğiz

A. EDEBİYATIMIZDA SAD KELİME GELENEĞİ

Fars dilinde yüz sayısını karşılayan sad kelimesi, sözlüklerde bir veya birkaç heceden meydana gelen en küçük manaya sahip olan söz olarak tarif edilmektedir.⁴ Söz konusu bu kelime birleşik bir isim olarak kabul edilmektedir. Öyle ki bu kelime diğer kelimelere nazaran daha derin bir anlamı karşılayacak şekilde kullanılmaktadır. Özellikle Arap geleneğinde karşımıza çıkan az sözle çok şey anlatmak ya da başka bir deyişle kelimeyi etkili kılmak ya da kullanmak geleneğinin bir yansıması olarak kabul edilmektedir. Söz konusu bu durumu göz önüne aldığımızda Arap edebî geleneğine göz attığımızda bu kullanım hulafa-i raşidin olarak kabul edilen Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Alî'nin söylediği etkili sözler için kullanılmaktadır.⁵ Söz konusu bu değer etrafında meydana gelen eserler mensur, manzum ve mensur-manzum karışık şekilde oluşturulmuş vecize ya da eskilerin deyimiyile kelimayı kibar diye kabul edilen eserlerdir.⁶ Öyle ki edebiyat tarihi açısından değerlendirdiğimizde Araplar arasında Cevamiu'l-Kelîm veya etkili söz söyleme oldukça önemliydi. Bu gelenek toplumun kabul ettiği sosyal yasalardan biridir, böyle ki bu toplumun insanları daha küçük yaşlarda çocuklarını dilleri gelişsin, olgunlaşsın ve bu özelliğe sahip olsun diye daha sarıh ve fasih bir Arapça konuştuklarını düşündük-

3 Münâvi, *Feyzü'l-kadir şerhü'l-Câmiü's-sağîr*, Beyrut tarihsiz, III, 46.

4 Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Aniklopedik Lügat*, Ankara 1998, s.504-505.

5 Adem Ceyhan-Muhammet Özdemir, "Hz. Alî'ye Ait Yüz Sözün Manzum bir Tercümesi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 10, İstanbul 2013, s.231.

6 Adem Ceyhan-Muhammet Özdemir, *agm*, s.231.

leri çöldeki kabilelerin arasına gönderdikleri bilinen bir gerçektir.⁷ Buradan hareketle Arap toplumunu incelediğimizde şiirin ve etkili sözün onlar açısından oldukça kıymetli olduğunu görmek mümkündür. Arap yarımadası içerisinde düzenlenen panayırların tamamında şiirin yeri oldukça gözdeydi. Bütün gücünü söylediği etkili hatta sihirli sözcüklerden alan bu sınıfın söylediği şiirler ezberlenilir veya hemen yazıya aktarılır ve beğenilenleri Kâbe'nin duvarına asılırdı (Muallaka'ı seb'a).⁸ Şiirde bu kadar önemli bir yere sahip olan Araplar Kur'an nazil olduğunda önemli sayılabilecek bir şaşkınlık dönemi yaşadılar. Şüphesiz bu durum Kur'an'ın sahip olduğu etkili söz kompozisyonundan kaynaklanıyordu. Onların iliklerine kadar işleyen ve onları derinden etkileyen ayetler, bugüne kadar müşahede ettikleri hiçbir söze benzememekteydi. İşte daha evvelden beri var olan bu etkili ya da başka bir deyimle az sözle çok şey anlatma sanatı olarak kabul ettiğimiz bu durum ki o dönemde şiirle ifade edilirdi, Kur'anla zirve bir noktaya taşınmış ve söz konusu etki alanını daha sonraki nesillere de aktarmıştır. Hz. Peygamber ve daha sonra dört halife döneminde de varlığını devam ettiren bu durum ulema ve meşayihin sözlerini de içine alacak şekilde geniş bir edebi değere dönüşmüştür. Özellikle bu dört halifeden en fazla Sad kelime ya da etkili söz Hz. Ali'ye aittir. Söz konusu alanda yazılan eserleri göz önüne alıp incelediğimizde bu eserlerin içindeki sözlerin sayıları bakımından birtakım farklılıklar arz ettiğini görmek mümkündür. Bu eserlerden bazılarının yüz, bazılarının kırk hatta kimi zaman bazı eserlerin on ya da daha az söz ihtiva ettiğini görmek mümkündür.⁹ Yine bu eserler kimi zaman bu halifelerden dördünün sözlerini ihtiva ederken, kimi zaman bu sözler sadece bir halifeye ait olabilmektedir.

Arap edebiyatında karşımıza çıkan ve adına "Mi'e kelime" denilen eserler esas itibariyle mensur özelliklere sahiptir. Bu alanda da ilk örnek şüphesiz Amr b. Bahrü'l-Câhız'a ait *Mi'e Kelime* adlı eserdir.¹⁰ Söz konusu bu eserin bizim edebiyatımız sahasında fazlaca nüsha ve şerhleri bulunmaktadır. Yine söz konusu eserden anlaşıldığı üzere Cahız çeşitli kaynaklarda dağınık olarak yer alan bu sözleri bir araya getir-

7 Zekâi Konrapa, *Peygamberimiz (İslam Dini ve Aşere-i Mübeşşere)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, s.47.

8 Nuri Ünlü, *İslam Tarihi*, İFAV Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2014, cilt 1, s., 11-17.

9 Abdülbaki Gölpınarlı, *Nehcü'l-Belâğâ Hz. Ali'nin Hutbeleri, Vasiyetleri, Mektupları, Hikmet ve Vecizeleri*, Kapı Yay. İstanbul, 2016, s.5-7/ Adem Ceyhan, "Usûl'nin Hadis ve Vecize Tercümelere", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, cilt XXX, İstanbul 2003, s. 147-188.

10 Gölpınarlı *age.*, s.18.

miş ve bir eser oluşturma yoluna gitmiştir. Bu alanda önemli bir eser olan Cahız'a ait bu risale, İranlı edib, mütercim ve şârih Reşîdüddin Vatvat (ö. 573/1177) tarafından Farsçaya tercüme edilip şerhi yapılarak günümüze kadar gelmesi sağlanmıştır.¹¹ Fars edebiyatı açısından ele alıp incelediğimizde durumun Arap edebiyatından farklılık arz ettiğini görmek mümkündür. Bu edebiyat sahası dâhilinde oldukça fazla sad kelime diye tabir edilen eser örneğine rastlamak mümkündür. Bu sahanın müellifleri tarafından sad kelime tarzındaki eserlerin manzum veya mensur olarak kaleme alındığını görmek mümkündür. Yine bu eserlerin bazıları tercüme iken bazıları da te'liftir. Mensur olarak te'lif edilen Sad kelime metinleri içerisinde kimi zaman Farsça şiirlere de yer verilmiştir. Fars edebiyatı sahasına baktığımızda ilk sad kelime örneğinin Arap Edebiyatı sahasında yazılmış olan Amr b. Bahrü'l-Câhiz'a ait olan *Mi'e Kelime*'nin tercümelerinden ve şerhlerinden ibaret olduğu bilinmektedir. Söz konusu bu tercümenin ilki Safevî dönemi şairi Âdil tarafından yapılmıştır.¹² Bu eserin yine daha sonraları Âdil'in çağdaşı olan Muhammed b. Ebi Tâlib Esterâbâdi tarafından tercüme edildiğini görmek mümkündür. Daha sonraları bu tarzda etkili eserler veren üç önemli şahsiyet görülmektedir: Reşîdüddin Vatvat, Abdurrahman Câmî ve Abdullah Herevî¹³ İlk *Mi'e Kelime* olarak adlandırılan bu risalelerin zaman içerisinde "*Sad Kelime*" ya da "*Sad Goftâr*" adıyla anıldığını görmek mümkündür.¹⁴ Kaynaklara baktığımızda söz konusu bu sözlerin kaynağı *Divanü Alî*, *Nehcül-Belâga ve Düsturu Me'alimi'l-Hikem ve Mi'e Kelime* tarzında yazılan eserlerdir.¹⁵ Bu alanda şu çalışmalar da dikkat çekmektedir: Ebu'l-Feth Abdulvâhid b. Muhammed Âmidî et-Temimî (ö.550/1155)ye ait olup içinde on bir bin sözün yer aldığı, *Gurerül-Hikem ve Dürerül-Kelim min Kelâmi Alî b. Ebi Tâlib*, Ebu Alî Tabersî(ö. 548/1153)ye ait içinde 300 civarında sözün yer aldığı *Nesrül-Le'âli*. Söz konusu bu esere ait Türkçede birden fazla tercümenin yapıldığını görmek mümkündür.

Türk Edebiyatı sahasında da Sad kelime yazma geleneğinin sürdü-rüldüğünü görmekteyiz. İran Edebiyatı sahasındaki şairlerden fazla-

11 Ahmet Ateş,"Raşîd Al-Dîn Vatvat'ın Eserlerinin Bazı Yazma Nüshaları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, c. 10, sayı: 14, İstanbul 1959, s. 12, 24/ Adem Ceyhan, *Türk Edebiyatında Hz. Alî Vecizeleri*, Öncü Yayınları, Ankara 2006, s.89.

12 Âdil b. Alî, *Sad Kelime-i Alevî*, Meşhed 1382/2003 (İntişârât-ı Âsitân-ı Kuds-ı Razavî).

13 Rabia Şimşek, *Türk İslam Edebiyatında Manzum Hz. Alî Sad Kelime Tercümeleri*, Marmara Üniversitesi SBE, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2000, s. 20

14 El-Muvaffak b. Ahmed b. Muhammed el-Bekrî el-Mekkî el-Haneffî el-Harizmî, *el-Menâkıb*, tahkik: Faziletü's-Şeyh Mâlik el-Mahmûdî, Kum 1411, s. 375.

15 Ceyhan, *age*,s.55-88.bkz. Şakir Diclehan, *Hazret-i Alî Divanı*, trc. ve Şerhi Müstakimzâde Süleyman Sadeddin Efendi, sad. Şakir Diclehan, Ana Yayınları, İstanbul 1981.

sıyla etkilenen Türk şairler, Fars Edebiyatında yer alan hemen hemen her edebî türe tercüme veya te'lif olarak Türk edebiyatında yer vermişlerdir. Türk şairlerinin etkilendiği saha olan Fars edebiyatı sahasında telif edilen sad kelime türündeki eserlerin yazılma geleneğine uygun olarak Türk Edebiyatı sahasında yazılan sad kelimeler, hem mensur hem de manzum olarak düzenlenmişlerdir. Mensur olanları Mustafa Muhammed Kastamonî ve Bedreddin Himmetyâr Mevlevî'ye aittir. Manzum olanları ise İranlı şair Reşîdüddin Vatvat'ın veya Arap müellif Amr b. Bahrü'l-Câhiz'a ait olan *Mi'e Kelime* adlı eserlerin tercümelelerinden veya te'lif eserlerden ibarettir. Söz konusu bu eserler, kıt'a nazım şekli ve Türkçe dil hususiyetleriyle oluşturulmuştur. Türk Edebiyatında tercüme veya te'lif yoluyla oluşturulan sad kelime türündeki eserler şunlardır: Kâsım, *Nazmü'l-Leâlî Der Terceme-i Nesrû'l-Leâlî*; Hâfız, *Leâlî-i Mendûd*; Alî Şir Nevâî, *Nazmü'l-Cevâhîr*; Mustafa bin Şucâ, *Mâtemi, Tercüme-i Nesrû'l-Leâlî Min Kelâmi Alîbin Ebî Tâlib*; Latîfî, *Nazmü'l-Cevâhir*; Vâhidî, *Cinânü'l-Cennân*; Rihletî, *Tercümeti-Leâlî*; Dânişî, *Terceme-i Nasû'l-Leâlî*, Nesîb Yusuf Dede, *Rişte-i Cevâhir*; Osman Selâhaddin el-Mevlevî, *Tercüme-i Nesrû'l-Leâlî*, Akşehirlizâde Alî Haydar Bey, *Merâsidü'l-Hikem*; Muallim Nâcî, *Emsâl-i Alî*; *Sipahizâde Alî Gâlib. er-Risâleti'l-Mevsimeti Bî Dürretü'l-meâli fî-Tercümetü'l-Leâlî*; Lütfî, *Nazm-ı Nesr-i Leâlî*;¹⁶ İlk üç halifeye ait birer yüz sözün yer aldığı ve Mie kelime yazımında yeni bir çığır açan Reşîdüddin Vatvat'a ait *Matlûbü Külli Tâlib*; Kemâlüddin Meysem b. Alî b. Meysem Bahrânî'nin (ö. 679/1280) *Şerhu Sad Kelime*'si; Âdil b. Alî'nin, manzum olarak Farsça yapmış olduğu çevirisi *Matlûbü Külli Tâlib*'i; Emir-i Adana Hâce Abdülvehhâb unvanlı İbrahim b. Piri Paşa (ö.997/1580) tarafından kaleme alınan *el-Kelimâtü li-Alî b. Ebî Tâlib* adlı eser; Kastamonulu Mustafa b. Mehmed (tercüme tarihi: 977-8/1569-70), Edâyî (m. 16-17. asırlar), İsmail b. İbrahim Sad Kelime-i Alî, (muh. terc. tar: 1161/1748), Manastırlı Rif'at Bey, *Cevâhir-i Çihâr Yar ve Emsâl-i Kibâr* (muh. terc. tar: 1325/1907'den önce) gibi isim ve mahlaslarını bildiren kişilerden başka, adları belirlenemeyen ve kütüphanelerde "*Sad Kelime-i Hazret-i Alî, Sad Kelime-i Emirü'l-Mü'minîn Alî, Sad Kelime-i Alî b. Ebî Tâlib, Sad Kelimât-ı Alî, Min Kelimât-ı Alî, Şerh-i Sad Kelime-i İmam Alî, Tercüme-i Sad Kelime-i Alî, Mie Kelime fî'l-Hikme, Emsâl-i Alî, Sad Kelimât-ı Çehâr Yâr-ı Güzîn, Terceme-i Sad Kelimât-ı Çehâr Yâr-ı Güzîn, Nesrû'l-Leâlî, Nesrû'l-Le'âlîmin Kelâmi Emîri'l-Mü'minîn Alî, Hikemiyât, Nazmü'l-Cevâhir ve Envârü'l-Edeb* adı ile yazılmış bir hayli nüshanın kütüphanelerin rafını doldurduğunu görmek mümkündür. "Muallim Naci, *Emsâl-i Alî*

Tercümesi"¹⁷, *Usûlî, Hadis ve Vecize Tercümeleri*"¹⁸, "*Harîmî, Hz. Alî'den Kırk Vecize Tercümesi*"¹⁹ "*Vahdetî, Sad-Kelime-i Hazret-i Murtazâ Tercümesi*"²⁰, "*Eski Bir Vecizeler Kitabı: Edâyî, Sad-Kelime-i Alî Tercümesi*"²¹; Hocaşâde Abdülaziz Efendi, *Gül-i Sad-bergi*²²; *Düstür-ı Ahlâkî (Hazret-i Alî'nin Şiir ve Vecizelerinden Seçmeler)*²³ trc. Ahmet Raşid, *Emsâl-i Alî (Hazret-i Alî'nin Hikmetli Sözlere)*,²⁴ *Sefîne-i Tebriz İsimli Mecmuada Yer Alan Sad Kelime Örneği*²⁵ *Tercüme-i Sâd Kelime-i İmâm Alî*,²⁶ *Sad Kelime-i Hazret-i Alî, Sad Kelime-i Emirü'l-l Mü'minin Alî, Sad Kelime-i Hazret-i Alî, Kitabı Sad kelime el-Müsemâm bi-Matlûb Külli Tâlib, Nesrû'l-Le'Alîden Kırk Söz*,²⁷ *Tercüme-i Sad Kelime-i Alî, Kelimât-ı Sad-ı Alî, Tercüme-i Nesrû'l-Le'âlîli İmâm Alî, Cemâl Halvetî, Şerh-i Sad Kelime-i Alî; Lâlî Hasan Efendi, Şerh-i Kelimât-ı İmâm Alî; Mahmud Gubârî, Terceme-i Sad Kelime-i Şâh Velâyet; Seyyid Hasan Rızâ, Sad Kelime-i Hazret-i Alî; Dânişî, Sad Kelime-i Hazret-i Alî Tercümesi; Mehmed Alî-Fethî, Tercüme-i Kelâm-ı Erba'în-i Hazret-i Alî; Mustafâ Vehbî, Mahsûl-i Alîfî Şerh-i Kelimât-ı Alî; Zihnî, Emsâl-i Alî; Akşehirlizâde Alî Haydâr, Semmetü'l-Esrâr; Mahmud Nedim, İmâm Alî Eş'ar-ı Hakîmânelerinden; Mehmed Hâlis, Envârü'l-Edeb; Saadedin, İmâm Alî Efendimizin Hike-*

17 Daha geniş bir bilgi için Bkz. Adem Ceyhan, *Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 9, Konya 2001, s. 277-325;

18 Daha geniş bir bilgi için Bkz. Adem Ceyhan, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, cilt XXX, İstanbul 2003, s. 147-188;

19 Daha geniş bir bilgi için Bkz. Adem Ceyhan, "*Harîmî'nin Hz. Alî'den Kırk Vecize Tercümesi*", *Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt I, sayı 2, Manisa 2003, s. 45-58; "*Eski Türk Edebiyatında Sad-Kelime-i Alî Derleme Tercüme ve Şerhlerine Dair*", *Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Manisa 1997, sayı 1, s. 232-255.

20 Daha geniş bir bilgi için Bkz. Adem Ceyhan, "*Vahdetî'nin Sad-Kelime-i Hazret-i Murtaza Tercümesi*", *Gazi Üniversitesi Ahilik Araştırmaları Dergisi*, cilt I, sayı 1 (Yaz 2004), s. 21-68;

21 Daha geniş bir bilgi için Bkz. Adem Ceyhan, - "*Eski Bir Vecizeler Kitabı: Edâyî'nin Sad-Kelime-i Alî Tercümesi*" *Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, yıl 2005 (Manisa), cilt III, sayı 1, s. 15-46;

22 Daha geniş bir bilgi için Bkz., Reşidüddin Vatvat, *Hazret-i Alî'nin Yüz Sözü Gül-i Sad Berg*, Çeviren Hocaşâde Abdülaziz Efendi, Hazırlayan Âdem Ceyhan, Buhara Yayınları, İstanbul 2008.

23 Daha geniş bir bilgi için Bkz., Adem Ceyhan, İstanbul 2010; Adem Ceyhan, *Ahlâk Düsturu Hz. Alî'nin Şiir ve Vecizelerinden Seçmeler*, Çeviren, Ahmet Râşid, Hz., Adem Ceyhan, İstanbul 2010, s.,92.

24 Daha geniş bir bilgi için Bkz. Adem Ceyhan, *Emsâl-i Alî, Hazret-i Alî'nin Hikmetli Sözlere*, Çev. Muallim Nâcî, haz. Adem Ceyhan, Buhara Yayınları, İstanbul 2011,

25 Daha geniş bir bilgi için Bkz. Alî Ertuğrul, *Sad Kelime Geleneği ve Sefîne-i Tebriz İsimli Mecmuada Yer Alan Sad Kelime Örneği*, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013, Cilt: XVII, Sayı: 2.

26 Daha geniş bir bilgi için Bkz. Ceyhan, *age*, s.102

27 Adem Ceyhan-Muhammet Özdemir, "*Hz. Alî'ye Ait Yüz Sözü'nün Manzum bir Tercümesi*", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 10, İstanbul 2013, s.,229-274.

*miyyât-ı Celîlelerinden; Ahmet Nazmi, Emsâl-ı Alî, Sad Kelime-i Alî.*²⁸
Şirvanlı Hatiboğlu Habîbullâh'ın, *Hz. Alî'den Yüz Söz Tercümesi*²⁹

B. SAD KELİME-İ ALİ TERCÜMESİ

Farklı zamanlarda farklı âlim ve şairler tarafından dilimize çevrilen Hz. Alî'ye ait vecizelerden bir kısmını dilimize çeviren birçok şair bulunmaktadır. Bu şairlerden biri de ele alıp incelediğimiz bu risalenin şairidir. Söz konusu bu metnin hangi yüzyıla ait olduğuna dair eserde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Dil yapısından hareketle söz konusu risalenin 17. veya 18. Yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir. Şair risalesini kıta nazım şekli ve aruzun "fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün" kalıbıyla Türkçe'ye tercüme etmiştir. Risale, İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesinde T 1624 numarayla kayıtlı olan ve başında Molla Câmî'ye ait yine tercüme edeni belli olmayan bir kırk hadis tercümesinin hemen akabinde yer almaktadır. Risalenin mütercimi bu risaleyi Arapçadan Farsçaya tercüme edilen Kâtib Reşîd'e ait olan eserden aynı vezin ve nazım şekliyle dilimize aktarmıştır. Söz konusu risalede evvela mensur bir dibace yer almaktadır. Bu dibacenin ilk bölümü Arapça ikinci bölümü Farsça olarak kaleme alınmıştır. Ardından Hz. Alî'ye ait vecizelerin Arapça'sı, akabinde sözlerin Farsça çevirileri ve ardından sözlerin Türkçe çevirilerinin yer aldığını görmek mümkündür. Risale toplamda 28 varaklık bir mecmuanın ikinci eseridir. Risale 11b ile 28b varakları arasında yer almaktadır. Her sayfada 15 satır yer almaktadır.

Söz konusu bu risalenin dinî duygu ve düşüncelerle meydana getirildiğini söylemek mümkündür. Öyle ki Hz. Alî'den alınan bu vecizelerin aslında güzel ahlâk ve âdâb-ı muaşarat, insan sevgisi gibi konularla ilgili olarak okuyuculara tavsiyelerde bulunduğu açıkça görülmektedir. Böylece Hz. Peygamber zamanında inşa edilen saadet toplumunun özelliklerine uygun bir toplumun günün koşulları içerisinde yeniden inşa edilmesi söz konusu olabilecektir. Böylece günün koşulları içerisinde vuku bulan bu erdemli hayatın, bugünün insanı için de mutluluk getirmesi amacıyla birtakım telkinlerde bulunduğunu söylemek yanlış olmaz. Yüzlerce yıllık bir geleneğe sahip olan dinî edebiyatımızın değeri etrafında meydana getirilen ürünlerin bizler için oldukça önemli

28 Mahmut Şarlı, Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesindeki Sad Kelime-i Alî Tercümesi ile Mie Kelime-i Alî, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 7, Kayseri 1996, s.305-329.

29 Daha geniş bir bilgi için Bkz. Adem Ceyhan, "Şirvanlı Hatiboğlu Habîbullâh'ın Hz. Alî'den Yüz Söz Tercümesi" *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* cilt 13, sayı 3, Manisa 2015, s.324-354.

olduğunu ve söz konusu bu eserler sayesinde dönemin tarihi, sosyal ve kültürel dünyası hakkında bilgi sahibi olunabileceğini göz önünde tutarak bu kabil eserlerin, Türk edebiyatı tarihi dışında da başka disiplinlerce dikkate alınmalı, karşılaştırmalı edebiyat ve değerler eğitimi yönünden de ele alınıp incelenmesi gerektiğini düşünüyörüz.

Tercüme edilen risaleyi muhtevası açısından ele alıp incelediğimizde söz konusu bu Sad kelime'de şair bireysel ve toplumsal bir takım ögeleri ele almaktadır. Burada ele alınan konular uzun zamanlı gözlem ve tecrübe sonucunda elde edilen fikirler işlenerek aktarılmıştır. Bu risalenin tamamı dolaylı veya doğrudan bazı öğütler içermektedir. Burada ele alınan vecizelerin tamamı, Hz. Alî'nin bilgi birikimi ve sahip olduğu İslâmi bilgi esasına uygundur. Şair bu risalede, tevbe, sabır, şükür, sevgi, merhamet, akıl, cahillik, hata, günahı ısrar etmemek, fazilet sahibi olmak, kibir, cimrilik, kaba davranma, tatlı söz sahibi olmak, dedikodu ve aç gözlülük olmak üzere tamamı Kur'an ve hadise uygunluk arz eden konuları ele almaktadır.

Şair bu metni oluştururken kimi zaman bazı vecizeleri "Lisânu'l-âkili verâ'e kalbihi" vecizesi ile "Kalbu'l-ahmaği verâ'e lisânihi" vecizelerini 91-92 ve 99-100. Olmak üzere iki kere kullanmıştır.

Dolayısıyla söz konusu metni edebî değer açısından ele alıp incelediğimizde şairin bu risaleyi sanat kaygısından ziyade hikmeti ve hakikati okuyucuya iletmek amacıyla yazdığını söylemek mümkündür. Öyle ki şair akla ve vicdana hitapta bulunmaktadır. Böylece risaleyi didaktik bir risale olarak değerlendirmek mümkündür. Diğer bir bakışla risaleyi bir siyasetname, devrin yöneticilerine bir kılavuz hatta bir kişisel gelişim eseri olarak da değerlendirmek mümkündür.

C. METİN

Bismillâhirrahmânirrahîm

El-hamdu li'llâhi rabbil 'alemîn ve'l-'aķıbetu lil mutteķîn ve's-şalâtu ve's-selâmu 'alâ resûlihi Muħammedin ve âlihi ecme'în bedânki in şad kelime est ez kelimâti emiri'l-mü'minîn ve imâmi'l-mutteķîn ve ye'sûbu'd-dîn esedu'llâhi'l-ğalibi ve maţlûbu kullu tâlibin ķameru'l-meşâriķi ve şemsu'l-meğâribi ebî'l-Ħâsen 'Alîbni Ebi tâlib kerreme'llâhu vechehu ki her kelimerâ berâberi hezâr kelim dâşteend ve ez berâye mü'minân yâdigâr gozâşteend vallâhu'l-muste'ânu ve 'aleyhi't-tiklân

Ķâle 'Alî kerreme'llâhu vechehu ve rađiya'llâhu te'âla 'anhu

1.

***Lev kuşife'l-ğitâ'u mâ ezdedtu yekinen*³⁰
*Fâ'ilâtün mefâilün fe'ülün***

Hâli huld ü ceîmi bildim heb
Hâsıl oldu o rütbe-i ilm-i yaqîn
Çalksa ger ortadan hicâb eger
Bîş u kemsiz çıkar yaqîn hemîn

2.

***En-nâsu niyâmun feizâ emâtu intebehû*³¹**

H'âb-ı gâfletdedür cihân halkı
Žan iderler ki yollar emn u emân
Ne zamân ki ölürlar anlarlar
İtdigin h'âb-ı gâfletiñ ne ziyan

3.

***En-nâsu bi zemânihim eşbehu minhum bi-âbâ'ihim*³²**

Halkda yok şimdi seyret âyâ
Cümlesi şuret-i zemânedür
Dost o dur ki zemâne u bîhaşr
Düşmen o gaybet-i zemânedür

4.

***Mâ heleke imri'un 'arefe kadrehu*³³**

Kimki bildi cihânda miqdârin
Hâdişât-i cihandan emîndür
Çurtulub tengnâ-yi devrândan
O maqâm-ı sürürda sâkindür

30 Gayb perdesi(gözlerimden) kaldırılmış olsaydı da, imanım daha da fazlalaşmazdı.

31 İnsanlar uykudadır, öldükleri zaman uykudan uyanırlar.

32 İnsanlar, babalarının zamanından daha fazla kendi döenmlerine aittirler.

33 Kendisinin değerinin farkında olan kişi yok olmaz.

5.

 Kıymetu külli imri'in mā yuhsinuhu³⁴

Kıymeti herkesiñ 'ulüm iledür
 Nîk huy eylese anı tezyîñ
 Kıymetin arturub bu halk anıñ
 Hısn-i hulkine ideler tañsîn

6.

 Men 'arefe nefsehu fekad 'arefe rebbehu³⁵

Varlığına cenâb-ı mevlânıñ
 Var nefisinde hücet-i kâti'
 Kimki nefsin bile bilür Hâkķı
 Nefs-i muşana'dur hüdâ şâni'

7.

 El-mer'u maħbu'un taħte lisānihi³⁶

Dili altında gizlidir ādem
 Söze gelse bilürler anı heb
 Kıubh söylese dirler aña sefiħ
 Eyü söylese dirler ehl-i edeb

8.

 Men 'azube lisānuhu keşure ihvānuhu³⁷

Kimüñ olursa tatlu güftarı
 Kendiye halk heb muhabbet ider
 Acı sözlü ola'idi ammā kim
 Oğlı etbā'ı da 'adāvet ider

34 Her kişinin değeri, ortaya koymuş olduğu iyilikler kadardır.

35 Kendisinin değerini bilen, Rabbini tanımış olur.

36 Kişinin kıymeti kullandığı (dilinin)söylediklerinin altında gizlidir.

37 Tatlı dile sahip olanın dostu fazla olur.

9.

***Bî'l-birri yeste'bidü'l-ĥurru*³⁸**

İsteriseñ ulûluk 'âlemde
 Ĥüsn-i ĥulukile nerm güftâr ol
 Çâdir oldukça herkese lütf it
 Taki âzâdeler saña ola çûl

10.

***Beşşir mâle'l-behili bi-ĥâdişin ev vârisin*³⁹**

Müjde mâl-i bahîle kim yiyemez
 Telef eyler anı yâ bir ĥâdis
 Kendi ditrer tururken üstüne ya
 Şoñra heyheyle yir anı vâris

11.

***Lâ-tenzur illa men ĥâle venzur illa mâ ĥâle*⁴⁰**

Eger olur dese şerîf u ĥaşîş
 Çâ'ile bakma dediği söze baç
 Gâhi divâneden zühûr eyler
 Öyle sözlerki ĥikmet-i işrâç

12.

***El-cezâ'u 'inde'l-belâ'i temâmü'l-miĥneti*⁴¹**

Çünkü düşdüñ belâya itme ceze'
 Göñlüñi eyler ol temâm rencür
 Hîç andan ziyâde derd olmaz
 Ki şevâbından ola âdem dür

38 İyilik herr hür kişiyi (eli bağı kılar) köle edilir.

39 Cimrinin malını, olabilecek herhangi bir olayla bir vârise müjdele.

40 Sözü söyleyene değil, söylenen söze bak.

41 Bela esnasında sabırsızlıkla kaygılanmak, sıkıntıyı fazlalaştırır.

13.

Lā-ẓafere ma'al-bağy⁴²

Bağı ile kimse maşsada irmez
 Hıç huşūla gelür mi bağı ü zafer
 Ger zafer bulsa menfa'at bulmaz
 Kendi görür cezāyi nef idiner

14.

Lā-şenā'e ma'al kibri⁴³

Kimiñ olursa kibrile kārı
 Cümle 'ālem cefāsını söyler
 Kārı olursa ger tevāžu'la
 Halk cümle senāsını söyler

15.

Lā- birre ma'a'l-şuhhi⁴⁴

Kimde buhl olsa şan'at u 'ādet
 Aña mümkün mi ideler tã'at
 Tã'āt olmaz aña hāqķ üzre degil
 Olunur çün hāqķ üzre her tã'at

16.

Lā-şihhate ma'a't-nihemi⁴⁵

Hıç cem' olmaz ey dil ādemde
 Kesret-i ekl u şihhat-i ebdān
 Hem velā tusrifū kelimı ile
 Aña kılmış işareti yezdān

42 Zulüm yaparak başarı kazanılmaz.

43 Övgü kibir ile beraber bulunmaz.

44 Cimrilik ile ihsan birlikte olamaz.

45 Çok yemek yemekle sağlık bir arada olmaz.

17.

Lā şerefe ma'a's-su'î'l-edebî⁴⁶

Ulü olmaz edepsiz olsa kişi
 Ne'îyoğdur celâlet-i nesebiñ
 Ulu olmak dilersen öğren edeb
 Ululukdur neticesi edebîñ

18.

Lā-ictinābe min muharremin ma'a hürşin⁴⁷

İctināb idemez muharremden
 Dünyaya ol kişi ki ola hürş
 Olmayasın hürşda vâkı'
 Dāmeniñ eyle hürşdan taħlîs

19.

Lā-rāhate ma'a'l-hasedi⁴⁸

Rāhat isteriseñ eyle terk-i hased
 Şoñra bir dāğ olur hasede cesed
 Dileriseñ nikāha şādlığı
 Bayin ile tālāk vir hased

20.

Lā mahābette ma'a'l-mirā'⁴⁹

Añmağ ol kimsedür ki ola leccāc
 Qādir oldukça eyle terk-i leccāc
 Çün mirādür mehebete māni'
 Eyle terki leccācı aña ilāc

46 Kötü huy ile şeref bir arada olamaz.

47 Hırs sahibi ile tamahkâr olan haramdan kaçınamaz.

48 Kıskançlık ile mutluluk birlikte bulunmaz.

49 Dostluk şüphe ile bir arada bulunmaz.

21.

Lā sevdede ma'a'l-intikām⁵⁰

İntikam ahzine düşen âdem
 Ululuk devletin ider bâtil
 Zaferîñ çün zekâti 'afv oldı
 İntikâm ile eyleme 'âtil

22.

Lā ziyârete ma'a'z-zi'âreti⁵¹

Çün ziyâret idersin ahbâbı
 Nerm güftâr u hânde ru göster
 Eger eylersen anda bed huyluğ
 O ziyâret olur hebâ u heder

23.

Lâ-şevâbe ma'a terki'l-meşvereti⁵²

Bir umûra mübâşeretde dilâ
 Meşveret ile âb ü tâb gelür
 Meşveretsiz kim itse kâra şuru'
 Ez vâқи' olur şevâb gelür

24.

Lâ-mürüvvete li-kezübin⁵³

Kim olursa yalân ile me'lûf
 Olmaz anuñ mürüvvetinde furûğ
 'Ahd iderse şikest olur 'ahdi
 Va'd iderse olur o va'di durûğ

50 İntikam duygusu ile yöneticilik yapılamaz.

51 Kötü huyka ziyaret olmaz.

52 İstişare etmeyi terk ederek doğru bulunmaz.

53 Yalancının başarma ihtimali olmaz.

25.

Lā-vefā'e li-melūlin⁵⁴

İtme 'ahdi melūl ādemle
 'Ahdine eylemez melūl vefā
 Tutar 'ahdi veligelince melāl
 Eyler anı şikest seng-i cefā

26.

Lā kereme a'azzu mine't-tuqa⁵⁵

Reh-i takvāya git kerim isen
 Her keremden 'azızdür takvā
 Akçeyi almamak hārām yerden
 Bezlden yigdür anı ahyanā

27.

Lā şerefe a'azzu mine'l-islāmı⁵⁶

Kimki küfr içre kıla hor u zelil
 'İzz-i islāmı hayf kıldı telef
 Lāzım ise şeref müslümān ol
 Yoğdur islām gibi hiç şeref

28.

Lā ma'küle ahşenu mine'l-verā'e⁵⁷

Def'ine 'asker-i beliyātın
 Hiç verā' gibi kıla'a girmez ele
 İlticā eyle dāmen-i vere'a
 Tāki āfātdan emān gele

54 Bıkkınlık gösterende vefa bulunmaz.

55 Takvadan daha üstün bir değer oktur.

56 İslām'dan daha üst bir şeref yoktur

57 Allah'tan korkmaktan daha korunaklı bir sığınak yoktur

29.

Lā şefi'a encahu mine't-tevbeti⁵⁸

Ey ki hâdsiz günâh itmişsin
 Qalbin itmiş siyeh fi'âli şenî'
 Tevbe eyle riżâ-yı hâkq bulasın
 Tevbeden niç dahi olurmu şefî'

30.

Lā libāse ecmelu mine's-selāmeti⁵⁹

Dā'imā hâmd idüb giyecek
 Âdeme kisve'i selāmetdür
 Yoq selamet gibi libas-ı hûsn
 Şükrin itmeyene nedāmetdür

31.

Lā dā'e a'yā mine'l-cehli⁶⁰

'İlm bir incüdür bahā yitmez
 Cehl bir derddür ki yoq dermān
 Cehlden gayri yoq şeķāveti nefsin
 'İlimden gayri yoq sa'âdet-i cān

32.

Lā marede ednā min kılleti'l-'aqli⁶¹

'İlleti cismine devā mümkün
 Lîk 'aqla ilāc olursa ğaraż
 Hâqdan iste aña 'ilāc olmaz
 Kıllet-i 'ağıldan ziyade maraz

58 Tevbeden daha büyük bir şefaatchi bulunamaz.

59 Ssağlık, mutluluk ve güvenceden daha güzel bir elbise yoktur

60 Cahillikten daha yorucu bir dert yoktur

61 Akılın azlığından daha zayıf düşüren bir başka hastalık yoktur.

33.

Lisānuke yaḳtedḳe mā 'avedetehu⁶²

Hoş kelāma zebāñuñ aluşdur
 Dile oldur gelen ne söylese
 Halk yanında siyah olur rüyuñ
 Diliñ alışmasun fenā derse

34.

El-mer'u 'aduvvu limā cehlehu⁶³

Bilmediğine halk 'adāvet ider
 Ehl-i 'ilmüñ 'aceb ğamın yerler
 'İlm egerçi hulāsa'i dındür
 Bilmeyüp şuğluna fenā dirler

35.

***Rahime'llāhu imre'en 'arefe ḳadrehu velem yete'ade tavre-
hu***⁶⁴

Rahmet-i haḳḳ o kimseye olsun
 Şerre kendin ḳulağuz eylemeye,
 Gözleyüb her hūşūsda miḳdārın
 Kendi hāddin tecavüz eylemeye

36.

İ'ādetü'l-i'tizāri tezkîrun liz-zenbi⁶⁵

İ'tizāri i'āde bir kühene
 İki kerre naḳışedür cāhı
 'Özri tekrār eyle günāhı zıkr
 Taze zenbile olmadur sāhı

62 Dilin neye alıştıırırsan, seni ona yöneltir.

63 Kişi, bilmediğinin düşmanıdır.

64 Allah, Allahın değerini bilip haddini de aşmayana merhamet eylesin.

65 Devamlı dilenen özür akla günahı getirir.

37.

En-nuşhu beyne'l-mer'i taqri'un⁶⁶

Halk içinde nasihat insāna
Başa kaçmağdur o degil nāsih
Her nasihat ki halk içinde ola
O nasihat değil odur fādih

38.

İzā temme'l-'aqlu naqase'l-kelāmu⁶⁷

Kimde az olsa mebleğ-i 'akl
Bihūde sözleri ola bisyār
Ādemiñ 'aqlı çün ola efzūn
Çoğ ola fikri az ola güftār

39.

Eş-şafi'u cenāhu't-tālibi⁶⁸

Çünkü hācāte tālib oldun sen
Nā ümjd olmağı çıkar dilden
Tā ki matlūbe olasın vāsıl
Perr u bāl aç şefi' kanadından

40.

Nifākü'l-mer'i zilletün⁶⁹

Olmak isteriseñ cihanda 'aziz
Ço nifakı ki dilde hār oldı
Her kimüñ oldı ise qārı nifāk
Nezd-i halk u hudāda h'ār oldı

66 Birine toplumun içersinde nasihatte bulunmak, aslında azarlamaktır.

67 İnsan aklen olgunlaştı mı, konuşması azalır.

68 Aracı olan, talebi iletilenin kolu kanadıdır.

69 Kişinin ikiye bölünmesi, zayıf olması demektir.

41.

Ni'metü'l-câhili ke ravdatin fî mezbeletin⁷⁰

Hünerin var yoğise ger mâliñ
 Bu şikâyet nedür bu merhâlede
 Câhiliñ ni'meti hemân güya
 Bir latîf bağdur şu mezbelede

42.

El-cezâ'u te'bun mine's-şabri⁷¹

Şabra sa'y it ki hâdişatdaşabr
 Oldı haqqıñ rızasına maqrün
 Virme aña vucûd itme ceze'
 Ki anıñ derdi sabırdan efzün

43.

El-mes'ulu hurrun hatta ya'idu⁷²

İstenen kimse çün virdi va'de
 Kendi pes bir maqâm-ı şekde çala
 Hürdür o kim bula tarîk-i vefâ
 Hür degüldür hilâfa çapu çala

44.

Ekberu'l-a'dâ'i ahfâhum mekîdeten⁷³

İşte ol kimsedür ziyade 'adu
 Zâhiri dost cevfi düşmendür
 Hâzer eyler mi dostdan kimse
 Âdemiñ lîk havfi düşmendür

70 Câhilin sunduğu nimet, çöplüklükte biten çayır misalidir.

71 Sabırsızlık, sabırlı olmaktan daha sıkıntı vericidir.

72 Kendisinden talepte bulunulan şahıs, söz verinceye kadar özgürdür.

73 Düşmanın en şiddetli olanı, hileyi gizli yapandır.

45.

Men tālebe mālā ya'nīhi fātehu mā ya'nīhi⁷⁴

Kim ki kendüye lazım olmayanıñ
Talebile yürür turur menķūs
Kendüye lazım olanı elden
Çıkarur 'āķıbet olur me'yūs

46.

Es-sāmi'u li'l-ğaybeti ahadu'l-muğtābıne⁷⁵

Ķādir oldukça eyleme ğıybet
Cidd ü tayibetle urma andan dem
Birisi ğaybet idenüñ odur
Şāmi'-i ğaybet olsa bir ādem

47.

Ez-zıllu ma'a't-tama'i⁷⁶

Kimseniñ malına tama' itme
Virdigine ĥudānuñ ol ķāni'
Tama' ile zelil olur ādem
Göremez 'izzeti olan tāmı'

48.

Er-rāĥatu ma'a'l-ye'si⁷⁷

Ne bu ümıd ile tekāpular
Ĥaķķa bil baĝla feyze ķa'il isen
Ķayrdan ye'sile olub rāĥat
Der-i mevlāyı bekle 'āķil isen

74 Gereksiz şeyleri talepte bulunan, gerekli şeyleri kaybeder.

75 Ķıybet edildiğinde dinleyen ile ğıybeti yapanlardan sayılır.

76 Zelil olmak, aĝgözlülükle beraberdir.

77 Rahat olmak (vurdumduymazlık), ümitsizliğe yol açar.

49.

El-ħirmānu ma'al ħırsı⁷⁸

Ey olan ħırsıle gece gündüz
 Ah u zārile bā dil mağmūm
 Reh-i ħırsdan ırāķ yūri zira
 Kim olur ħırs ile olur mahrum

50.

***Men keşure mizāhuhu lem yaħlu
 min ħıķdin 'aleyhi ev istiħfāfin bihi***⁷⁹

Kimki eyler mizāħ her dā'im
 Ger emīr olsa pāsubān eyler
 Dideler vaż'ını ħafıf görür
 Sineler buğżını girān eyler

51.

'Abdu's-şehveti ezellu min 'abdi'r-riķķi⁸⁰

Kim olursa bende'i şehvet
 Tab'igāyet deni u nefsi ħāsıš
 'Abdi şehvet olanda olur ezel
 'Abdi riķden ziyade nefsi nefis

52.

El-ħāsıdu muğtāzu 'alā men lā zenbe lehu⁸¹

Ėayz ider bi sebep ħasūd belidür
 O kişiyeye kim yokdur anda günāh
 Ni'meti ħalķı istemez görmek
 İncinür anlara ne virse ilāh

78 Birşeyden mahrum olmak, hırslı olmakla birlikte.

79 Fazlasıyla şaka yapan kimseye yakın duyulur ya da bu tür kimseler dikkate alınmaz.

80 Şehvetinin kölesi olan şahıs, diğer köleden daha dazillet içindedir.

81 Kıskaç kimse, günah işlemeyene bile düşmanlık yapar.

53.

Kefā biz-zaferi şef'ān lilmüznibi⁸²

Çün günāhkāre kâdir oldun sen
 'Afv kıl tutmasun aña kederin
 Aña bir kimse olmaz ise şefî'
 Yeter aña şefî' senin zaferiñ

54.

Rubbe sâ'in fimā yedurruhu⁸³

Nice kes kim bir işe tâlîbdür
 Ki o işde olur aña husrân
 Aña nuşh eyleyen ola mahzûn
 Hâsed iden aña ola şādân

55.

Lā yettekil 'ale'l- muni fe inneh âbedâyi'u'n-nevâkî⁸⁴

Ârzüya tayanma kim ârzû
 Oldı ahmaqlara o sermaye
 İtme bu halkdan ümîd daî
 İtimâd it cenâb-ı mevlâyâ

56.

El-ye'su hürrun ve'r-recâ'u 'abdun⁸⁵

Halkdan eyledüñse kat'-i ümîd
 Oldun azād şikest idün bendiñ
 Halkâ ümîd bağladıñsa eger
 Qayde düşdüñ kûl eylediñ kendiñ

82 Günahkâra şefaathçi olmak kazanç olarak yeterlidir.

83 Nice kimse, (farkında olmadan) zarar veren şey için çalışır

84 İstek ve olabirliğe güvenme, zira o aklını kullanamayanların güvendiği sığınağıdır.

85 Beklenti içinde olmamak hür olmak, beklenti içinde olmak kul olmaktır.

57.

Žannu'l-'akili kehānetün⁸⁶

Her işāretki eyler 'āqil olan
 O işaret gibi çıkar ehvāl
 'Āqilūñ žannı üzre hūkm eyler
 Söze gelse müneccim u remmāl

58.

Vemin kelāmihi men nazere i'tebere⁸⁷

Bir kişi işlere iderse nazar
 Ğide'i i'tibārı çünki açar
 Sūdiment olanı tutar muhkem
 Sūdiment olmayanı tiz geçer

59.

El-'adāvetu şuglu şāğilun⁸⁸

Her kime 'ādet olsa düşmanlık
 Cümle ħayr işlere cüdā ola
 Gāh ola göñli ħaste-i rahmet
 Keh teni beste-i belā ola

60.

El-ğalbu izā ukrihe 'amā⁸⁹

Gücile sūy-i 'ilme dil varmaz
 Ateş-i dil olur sitemle ziyād
 Çünki ħātır melüldür yeter
 Eylemez hiç sitemle 'ilmi yād

86 Akıllının zanda bulunması, ileri görüşlülüktür.

87 Sözlerindendir. Bakan ibret alır.

88 Düşmanlık yarasız bir uğraştır.

89 Gönül herhangi bir şeye zorla yönlendirildiği zaman köledir.

61.

El-edebu sûretu'l-'aqlî⁹⁰

Edeb öğren edebîle ol dâ'im
 Oldı zira edeb çu sûret-i 'aql
 Pes edeb âyine olur 'aqla
 Oldı bu nükteler 'Alîden naql

62.

Lâ hayâ'e li-harîşin⁹¹

Kim hârîş olsa anda şerm olmaz
 Eylemez kimseden bir işde hîcâb
 Bî-hâyâlık yüzünde yerde kıomaz
 Hîrsî perde ider gerekse niķâb

63.

Men lanet esâfiluhu sulibet e'âlihi⁹²

Kimüñ olsa da'if etbâ'ı
 Aķviyâ ideler anı maķhûr
 Hîç bir âdem tevâbi'olmayıcaķ
 Olamaz düşmen üstüne mansûr

64.

Men ütiye fı 'icânihi ķalle hayâ'uhu vebede velisânuhu⁹³

Kim ide 'âlemi şabâvetde
 Âdem altına gelmeği ķârı
 Kıalmayup şermi ide ref'-i hayâ
 Olmaz ağzında niķ güftârı

90 Edeb, akıllı olmanın yansımasıdır.

91 Hırs sahibi olan kimsenin utanması yoktur.

92 Hizmetçileri (ayak takımı) yumuşak huylu olan kimsenin, büyükleri sert olur.

93 İki bacağı arasından (livata) maksadıyla yaklaşılın erkek kişinin hayâsı az olur, dili de bozuk olur.

65.

Es-sa'îdu men vu'ize bi-ğayrihi⁹⁴

Eyü bahtlu o kimsedür işte
 Himmetin eyleye ziyâde bülend
 İtseler ğayre bir nasîhat ur
 İde ol pendden kulağına bend

66.

El-ĥikmetu dâletü'l-mü'mini⁹⁵

Bir nefîs nesne kim yitürse eger
 Bulmağa bezl ider anı himmet
 İşte ol kes yerine mü'min-i pâk
 Ancıleyın taleb ider ĥikmet

67.

Eş-şeru câmi'un li-musâvi'l-'uyûbi⁹⁶

Mümkün oldukça tutma şer tarafın
 Sende varise tiynet-i tâhir
 Yaramazlık nihân ider fadliñ
 İdüb 'ayb-ı nihânını zâhir

68.

Keşretü'l-vifâki nifâkun ve keşretü'l- hilâfi şikâkun⁹⁷

İtme kimse ile vifâkte ğuluv
 Saña töhmet olur riyâ u nifâk
 Dañi olma hilâfda dâ'im
 Toğar andanda düşmeni vü şikâk

94 Mutlu olan kişi, başkalarının yaşamlarından ders alan kimsedir.

95 Hikmet mü'minin yitiğidir

96 Kötülük, ayıpların toplayıcıdır.

97 Herşeyi onaylamak ikiyüzlülüğe, çok eleştirmekte ayrılığa sebep olur.

69.

Rubbe āmilin hā'ibun⁹⁸

Ey ki bir nesnede ümmîdiñ var
 Ğam yeme tutki destine girmez
 Nice ümîd olur ki gelmez ele
 Nice ezhâr olur şemer virmez

70.

Rubbe recā'in yü'eddî ile'l-hirmāni⁹⁹

Kimki bir nesneyi ider ümîd
 Anı taĥşîl aña olur asân
 Nice ümîd olur ki'âkıbeti
 Ola ye'sile âfet-i hirmân

71.

Rubbe erbâhin yü'eddi ile'l-husrāni¹⁰⁰

Ey nice kimse fâ'ide arayub
 'Azm-i rāh-ı meĥûf ider nihân
 Gire çün 'âkıbet o sūd eline
 Aña vâķi' ola o sūd u ziyân

72.

Rubbe tama'in kâzibün¹⁰¹

Hîç tama' ile olma dil beste
 Çoķ tama' vardur ki kazıbdür
 Yaksa göñlüñ bir âteş-i tama'
 Yoķ furûĝ-ı ramād-i ğālibdür

98 Olması beklenen pek çok şey boşa çıkar.

99 Nice beklenen durumlar bekleyenleri mahrümiyete sürükler.

100 Nice kazançlar nihayetinde inanları hüsrâna sürükleyebilir.

101 Sonu olumsuzlukla bitecek olan nice aç gözlülükler vardır

73.

El-bağyi sâbiķun ile'l-hayri¹⁰²

Bağy ehlinde hayra sâbiķdür
 Bağy şümdür beğâyet eyle hâzer
 Âdemi 'âķıbet helâk eyler
 Hayr görmez cihanda bāğīler

74.

Fī külli cür'atin şırķatün vema'a külli ekletin ğussetun¹⁰³

Nīk u bed şulh u ceng ħub u buğż
 Cümle biri birinedür müdgām
 Görmemiş kimse rāhat-i bī-renc
 Hīç şādi görülmemiş bī-ğam

75.

Men keşüre fikruhu fi'l-'avāķibi lem yeşce¹⁰⁴

Kimki çok şāya bir işiñ soñını
 Ķorķaķ olur o kimse bī zehre
 Ne bulur ħiśşe 'izzet-i tenden
 Ne alur göñli istegi behre

76.

İzā celleti'l-meķādiru đalleti't-tedābīru¹⁰⁵

Çün ķaźāsı cenāb-ı mevlāniñ
 Bir ķuluñ başına ola nāzil
 Cümle tedbīrin eyleyüb žāyi'
 Ħüs-n-i tedbīrin eyleye bātil

102 Azgın olmak insanı helaka sürükler.

103 Her yudumda bir keder ve her lokmanın boğazda duruşu vardır.

104 Sonucu çok düşünen cesur olamaz.

105 Takdir edilenin düğümü çözülünce, tedbir geçersiz kalır.

77.

İzâ celle'l-ķaderu batele'l-ħāzeru¹⁰⁶

Çün ħudānıñ ķazāsı nāzil ola
Eyle teslim u śabrı cā-yı penāh
Anı deŕ eylemez ħāzer itmek
Ħā'il olmaz yolını sedde sipāh

78.

El- iħsānu yaķte'u'l-lisānu¹⁰⁷

Kime iħsān u lütf itdiñse
Māl virdüñ anı śatun aldıñ
Göñlin o gazeldiñ muhabbet eyle
Kesdiñ ağzında dil-i ħālidin

79.

Eş-şerefu bi'l-fadli ve'l-edebı lā bi'l-aslı ve'n-nesebi¹⁰⁸

Şeref istersen'ılme sa'y eyle
Şeref ancak cihānda fađl u edeb
Ādeme fađlile edeb lāzım
Fā'ide virmez aña asl u neseb

80.

Ekremu'l-ħasebi ħusnü'l-ħulķı¹⁰⁹

Eyü ħuyuñ yoğise 'ālemde
Kimse almaz bir akçeye nesebiñ
Eyü ħuyı ile nıķ-nāmı bul
Ekremi ħusnü ħuluķdur nesebiñ

106 Kaderin düğümü çözülnünce, tedbirin ħükmü ortadan kalkar.

107 İyilik, aleyhte konuşmayı keser.

108 Şeref, neseble değıl, akıl ve edeble olmaktadır.

109 Asil olmanın yüceliğı, güzel ahlakıdır.

81.

Ekremu'n-nesebi ĥusnü'l-edebî¹¹⁰

Kimki mağrūr olub ĥala ŧeb u rūz
 Futki ola büzürk aŧl u neseb
 Edebî yoĝsa 'aziz olmaz
 Oldi ekrem nesebde ĥüsn u edeb

82.

Efĥarü'l-fakri'l-ĥumuĥu¹¹¹

Ger fakir iseñ olmayub aĥmak
 İtme ol fakirden sen endiŧe
 ŧükr idüb ol maĥama dilĥoŧ ol
 ĥumuĥdan bed ne ola derviŧe

83.

Evĥaŧu'l-vahŧeti'l-'ucbu¹¹²

Kendini görmek ise piŧe saña
 Halk senden mahabbetigötürür
 Kim olur ise mu'cib-i ĥod ñiz
 Kendi ĥalvetde bî-eniŧ oturur

84.

Eĝna'l-ĝinā el-'aĥlu¹¹³

Ne ĥadar olsa aĝniyā bu ĥalĥ
 Yine andan ĝanı ŧu 'aĥıldur
 Ancak 'aĥl-ı ma'ād ŧāĥibine
 Dinür aĝne'l-ĝinā bu 'aĥıldur

110 Nesebin en ŧereflî durumu, güzel edebtir.

111 Fakirliĝin en zor olanı, ahmaklıktır(yani akılsızlıktır).

112 Vahŧetin en büyüĝü, gururlanmadır.

113 Zenginliĝin en büyüĝü, akıl sahibi olmaktır.

85.

Et-tāmi'u fî-viṣākiż-żuli¹¹⁴

Merd-i tāmî' cihanı yutsam dir
 Hâsıl olmaz aña ğinâ ver ŧebe'
 H'ārлуđdan anı halâs güçdür
 oya bađlu viṣâķ żülde tama'

86.

Îhzerü infâķe'n-ni'ami femâ kulle ŧāridin bimerdüd¹¹⁵

Nā sipās olma ŧükkrini eyle
 Ni'metiñ kaçmasından eyle hāzer
 Her ne ürküb giderse destinden
 ŧānma o biñ қа'bile girü döner

87.

Ekşeru meşāri'u'l'uķüli tahte berüķi'l-itmā¹¹⁶

Ekseri 'aķla āfet irdigi yer
 Zır-i berk-i tama'da ğālibdür
 Çün tama' destberd gösterse
 İlleti ŧār' 'aķl-ı sālibdür

88.

Men ebdā ŧaffatün li'l-hāķķi helekün¹¹⁷

Dü cihanda kim olsa hāķ üzre
 Hâsıl ola cem'i ađrāđı
 Düŧe pes varta'-i hēlake eger
 Reh-i hāķdan iderse a'rāđı

114 Aĝözlü olmak, aŧađılık zinciriyle bağlı olmaktır.

115 Nimetleri elden kaçırmamaya çalışın, zira elden her kaçan nimet iade edilmez.

116 Akılların çatıŧması, çoğunlukla aĝözlülük ŧimŧekleri nedeniylendir.

117 Yüzünü doğru olana çeviren kiŧi üstün olur, yüzünü doğru olandan çeviren ise yok olur.

89.

İzâ emlektum fetâciru lillâhi biş-şadaqati¹¹⁸

Mu'sir olduñsa eyle kesb-i ğinâ
 Şadaqayla cenâb-ı mevlâdan
 O seni yûsra irgörür elbet
 Böyle manķül 'allıyy-i a'lâdan

90.

Men lâne 'avdehu keşfe i'sânehu¹¹⁹

Kim ki küçüklere ide nermi
 Çala anlar belası ile hemân
 Ne ekerler aña buyuranların
 Ne tutarlar iderse ferman

91.

Çalbu'l-ahmaķi fı femihi¹²⁰

Her kim olursa ahmaķ u cahil
 Çalbi anıñ dili ucında ola
 Niķ u bed her ne varsa göñlinde
 Cümlesin isteyen dilinde bula

92.

Lisānu'l-'âķili fı ķalbihi¹²¹

Her kim olursa 'âķlile kâmil
 Göñli içinde muhtefi ola dil
 Sırrı hiç olmaya anıñ peyda
 Çavli hiç olmaya anıñ bātıl

118 Fakirleştıĝinizde, sadaka vererek Allah ile ticarete bulununuz.

119 Yumuşak huylu olan kişinin, kardeşleri çok olur.

120 Ahmaĝın kalbi aĝzındadır (söylediklerindedir).

121 Akıllıñın dili kalbindedir(Akallılı düşünerek konuşur).

93.

Men cerā fī 'ināni emelihi 'aşure bi ecelihi¹²²

Cümle işde hevāya tābi' olub
 Kim vire dizginin yed-i emele
 Tjz ola ki o iş anı nāgāh
 Düşerde sārī'an çeh-i ecele

94.

***İzā veşelet ileyküm etrāfe'n-ni'ami felā tenfiru
aķsāhā bi ķilleti's-şükri***¹²³

Çünkü aldın naşib ni'metden
 Şākir ol añā bil anı maķsūm
 Bulduđıñ şükriñ it ki ola ziyād
 Belki andan da olasın mahrum

95.

***İzā ķaderte 'alā 'aduvvike fac'ali'l'afve
şükren lil ķudreti 'aleyhi***¹²⁴

Düşmene çünkü olasın ķādir
 Şükr-i ķudret añā gör 'afv u sezā
 Sen anı 'avf ķıl bugün bunda
 'Afv ide hāķķ senide rüz-i cezā

96.

***Mā admere aħadu şey'en illā zehere
min feletāti lisānihi ev şafhati vechihi***¹²⁵

Dilde bir nesne gizlese bir kes
 Anı bilmek olur saña āsān
 Gehi eyler daħi anı işrāb
 Gehi olur dili anı güyān

122 [İradesinin] dizginlerini arzularına bırakan kimse, eceliyle tökezler.

123 Nimetlerin ilki size ulaştığında, az şükretmekle onun geri kalanını kendinizden uzaklaştırmayın.

124 Düşmanını galebe çaldığında, galip gelmenin şükürü olarak onu affet.

125 Hiçbir kimse içinde bir şeyi saklaması mümkün değildir. zira gizlediğini düşündüğü şey dilinin sürçmesi ve yüzünün ifadesiyle dışa yansır.

97.

***Allāhummeğfir rumuzātil el-hāzi ve saqatāti'l-elfāzi
ve şehavāti el-cenān ve hefāvati'l- lisani***¹²⁶

Bu günehlerki itmişüzdür heb
Eyle yā Rabb 'afvile ğufrān
Göze kaymak u dilde faḥş kelām
Şehvet-i nefsile hatā-yı zeban

98.

***El beḥilu musta'cilü'l-fakri ya'ısu fı dünya 'ıse'l-fuḳarā'i
ve yuhāsebu fı'l-'uḳbā ḥisābu'l-ağniyā'i***¹²⁷

Yol virüb kendisi baḥıl ādem
Eyledür fakri hānesine şitāb
Fuḳāra gibi 'ayş ider bunda
Ağniyā gibi āhiretde ḥisāb

99.

Lisānu'l-'āqili verā'e ḳalbihi¹²⁸

'Āqil olan kişi kelāmında
Göñlin hādî-i zebān eyler
İbtidā fikr idübdurur tende
Şoñra ḥayr ise ol sözi söyler

100.

Ḳalbu'l-aḥmaḳi verā'e lisānihi¹²⁹

Aḥmaḳ olan kişi ne söylerse
Ne gele göñline hemān söyler
Her ne isterse söyleyüb anı
Şonra göñliyle meşveret eyler

Temmeti'l-kelimātü'l-mübāreketu bi- tevfiḳi'llāhi'l-meliki'l-vehhāb

KAYNAKÇA

126 Ey merhametlilerin merhametlisi olan Allahım! Anamlı göz kırpmalarını, söz yanlışlarını ve dil sürçmelerini bağışla.

127 Cimri fakirlik hususunda acelecidir, onun içindirki dünyayı fakirler gibi yaşamayı tercih eder, âhirette ise hesabı zenginler gibidir.

128 Akıllının dili kalbindedir(Akıllı düşünerek konuşur).

129 Ahmağın kalbi ağzındadır(söylediklerindedir).

- ÂDİL** b. Alî, *Sad Kelime-i Alevî*, Meşhed 1382/2003 (İntişârât-ı Âsîtan-ı Kuds-ı Razavî).
- ATEŞ** Ahmed, “Raşîd al-Dîn Vatvat’ın Eserlerinin Bâzı Yazma Nüshaları”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, cilt 10, sayı 14, İstanbul 1959,
- CEYHAN** Adem, *Türk Edebiyatında Hz. Alî Vecizeleri*, Öncü Yayınları, Ankara 2006.
- CEYHAN** Adem, “Vahdetî’nin Sad-Kelime-i Hazret-i Murtaza Tercümesi”, *Gazi Üniversitesi Ahilik Araştırmaları Dergisi*, cilt I, sayı 1 Ankara 2004.
- CEYHAN** Adem, “Eski Türk Edebiyatında Sad-Kelime-i Alî Derleme Tercüme ve Şerhlerine Dair”, *Celal Bayar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 1, Manisa 1997,
- CEYHAN** Adem, “Eski Bir Vecizeler Kitabı: Edâyi’nin Sad-Kelime-i Alî Tercümesi” *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt III, sayı 1.yıl Manisa 2005.
- CEYHAN** Adem, “Şirvanlı Hatiboğlu Habîbullâh’ın Hz. Alî’den Yüz Söz Tercümesi” *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* cilt:13, sayı:3, Manisa 2015.
- CEYHAN** Adem, *Emsâl-i Alî, Hazret-i Alî’nin Hikmetli Sözleri*, Çev. Muallim Nâcî, haz. Âdem Ceyhan, Buhara yayınları, İstanbul 2011.
- CEYHAN** Adem, *Reşîdüddin Vatvat, Hazret-i Alî’nin Yüz Sözü Gül-i Sad Berg*, Çeviren Hocazâde Abdülaziz Efendi, Hazırlayan Âdem Ceyhan, İstanbul, 2008.
- CEYHAN** Adem, *Ahlâk Düsturu- Hazret-i Alî’nin Şiir ve Vecizelerinden Seçmeler*, Çeviren Ahmed Râşid, haz. Adem Ceyhan, Buhara yayınları, İstanbul 2010.
- CEYHAN** Adem, Muhammet Özdemir, “Hz. Alî’ye Ait Yüz Sözü’nün Manzum Bir Tercümesi”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 10, İstanbul 2013.
- CEYHAN** Adem, “Harîmî’nin Hz. Alî’den Kırk Vecize Tercümesi”, *Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt I, sayı 2, Manisa 2003
- CEYHAN** Adem, Muhammet Özdemir, “Hz. Alî’ye Ait Yüz Sözü’nün Manzum Bir Tercümesi”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, sayı 10, İstanbul 2013.
- CEYHAN** Adem, “Usûlî’nin Hadis ve Vecize Tercümeleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, cilt XXX, İstanbul 2003.
- CEYHAN** Âdem, ve Hasan CANKURT, “Vardarlı Bir Hocadan Dostlara Armağan: Hz. Alî’nin Yüz Sözü’nün Şerhi: Tuhfetü’l-ihvân”, *Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu Bildirileri*, cilt 1, haz. Ünal Şenel, Manisa 2012.
- DEVELİOĞLU** Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Aniklopedik Lügat*, Aydın yayınları, Ankara 1998
- ERTUĞRUL** Alî Sad Kelime Geleneği ve Sefine-i Tebriz İsimli Mecmuada Yer Alan Sad Kelime Örneği, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt XVII, sayı 2. Sivas 2013.

- EL-MUVAFFAK** b. Ahmed b. Muhammed el-Bekrî el-Mekkî el-Hanefî el-Harizmî, *el-Menâkıb*, tahkîk: Fazîletü's-Şeyh Mâlik el-Mahmûdî, Kum 1411.
- GÖLPINARLI** Abdalbaki, *Nehcu'l-Belâğâ Hz. Alî'nin Hutbeleri, Vasiyetleri, Mektupları, Hikmet ve Vecâzeleri*, Kapı Yay. İstanbul 2016.
- DİCLEHAN** Şakir, *Hazret-i Alî Divanı*, trc. ve şrh. Müstakimzâde Süleyman Saadeddin Efendi, sad. Şakir Diclehan, Ana Yayınları, İstanbul 1981.
- KARAHAN** Abdülkadir, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadîs Toplama, Tercüme ve Şerhleri*, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1954
- KONRAPA** Zekâi, *Peygamberimiz (İslam Dini ve Aşere-i Mübeşşere)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005.
- LEVEND** Agâh Sırrı, "Dini Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Bellekten*, Ankara 1972.
- MÜNAVİ**, *Fezû'l-kadir şerhü'l-Câmiü's-sağîr*, cilt III, Beyrut Tarihsiz.
- SÖYLEMEZ** İdris, *Türk-İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler*, Cumhuriyet Üniversitesi SBE., (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sivas 2017.
- ŞARLI** Mahmut, Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesindeki Sad Kelime-i Alî Tercümesi ile Mie Kelime-i Alî, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, say: 7, Kayseri 1996.
- ŞİMŞEK** Rabia, *Türk İslam Edebiyatında Manzum Hz. Alî Sad Kelime Tercümeleri*, Marmara Üniversitesi SBE, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2000.
- ÜNLÜ** Nuri, *İslam Tarihi*, İFAV, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1997.

